

การศึกษาวิเคราะห์วิธีแก้ปัญหาคัดแย้งตามแนวทางจริยศาสตร์
ในคัมภีร์ภควัทคีตา

A Critical Study of Methods for Solving Conflicts Based on Ethics
in the Bhagavad Gita

เสฐียร ทั่งทองมะดัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

Sathien Thangthongmadan

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhonratsima Campus

E-mail : sathienthong@hotmail.com

Received 9 August 2021; Revised 29 August 2021; Accepted 31 August 2021

บทคัดย่อ

วิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาจริยศาสตร์ในคัมภีร์ภควัทคีตา 2) เพื่อศึกษาปัญหาความขัดแย้ง และ 3) เพื่อวิเคราะห์วิธีแก้ปัญหาคัดแย้งตามแนวทางจริยศาสตร์ในคัมภีร์ภควัทคีตาเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร

จากการศึกษาพบว่า คัมภีร์ภควัทคีตามีความหมายว่า บทเพลงของพระเจ้า ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับพระกฤษณะและอรชุน มีจุดประสงค์เพื่อให้เกิดความฮึกเหิมลุกขึ้นต่อสู้ตามหน้าที่ คัมภีร์ภควัทคีตาเป็นส่วนหนึ่งของมหากาพย์มหาภารตะ ตอนที่คัมภีร์ภควัทคีตาเรียกว่าภิชมบรรพ เป็นคัมภีร์ที่เป็นบทร้อยกรองที่มีชื่อเสียงที่สุดของอินเดีย และมีอิทธิพลต่อชีวิตของชาวอินเดียมากที่สุดด้วย ภควัทคีตาเป็นคัมภีร์ที่มีคำสอนสำคัญเกี่ยวกับปรัชญา ศาสนา และจริยศาสตร์ จริยศาสตร์ในคัมภีร์ภควัทคีตาประกอบด้วย 1) ค่าจริยธรรม เน้นหลักปฏิบัติที่เกี่ยวกับการเข้าถึงพรหมัน โดยมีการแสดงทางเข้าถึงพระเจ้าไว้ 3 ทางคือ ทางแห่งความรู้ ทางแห่งการกระทำ และทางแห่งความภักดี 2) เกณฑ์ตัดสินจริยธรรม ตัดสินโดยยึดเอาการปฏิบัติเพื่อรู้แจ้งพรหมันหรือการบรรลุโมกษะเป็นสิ่งสำคัญ การกระทำใดที่มาแต่พรหมันและเป็นการปฏิบัติโดยมีความหลุดพ้นเป็นเป้าหมาย กรรมนั้นจัดว่าเป็นกรรมดี 3) จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตในคัมภีร์ภควัทคีตาก็คือโมกษะ เป็นการบรรลุความเป็นหนึ่งเดียวกับพรหมัน

ความขัดแย้ง เป็นความรู้สึกหรือปฏิกิริยาของบุคคล หรือกลุ่มคน ที่มีความคิดเห็น ค่านิยม และเป้าหมายไม่เป็นไปในทางเดียวกัน รวมไปถึงความขัดแย้งที่เป็นรูปแบบของการต่อสู้เพื่อทรัพยากรที่มีอยู่

จำกัด หรือการที่ฝ่ายหนึ่งรุกล้ำหรือขัดขวางการกระทำอีกฝ่ายเพื่อให้เป้าหมายของตนบรรลุผล ประเภทของความขัดแย้ง ประกอบด้วย ความขัดแย้งภายในตัวบุคคล ความขัดแย้งระหว่างบุคคล ความขัดแย้งระหว่างปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มหรือทีม ความขัดแย้งระหว่างองค์การ สาเหตุแห่งความขัดแย้งของบุคคลประกอบด้วยสภาพที่เป็นภูมิหลัง แบบฉบับ การรับรู้ ความรู้สึก การตกอยู่ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่าง การมีผลประโยชน์ขัดกัน การมีความคาดหวังในบทบาทต่างกัน การมีอคติ

การแก้ปัญหาความขัดแย้งตามหลักค่าทางจริยธรรมเป็นการการแก้ปัญหาความขัดแย้งตามหลักโยคะ 3 ประการ ทั้ง 3 ทางนี้ สะท้อนให้เห็นแนวทางในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในประเด็นว่ารู้ว่เราคือใคร มีหน้าที่อะไร และเป้าหมายคือเพื่อใคร การแก้ปัญหาความขัดแย้งตามเกณฑ์การตัดสินจริยธรรมเน้นที่เป้าหมายของการกระทำเป็นสำคัญ ส่วนการแก้ปัญหาความขัดแย้งในมิติของการดำเนินชีวิตบุคคลจะต้องรู้จักงดเว้นสิ่งที่ไม่ดีงาม และปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งในจิตใจ พร้อมกับการเสริมสร้างสิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นในจิตใจ

คำสำคัญ: ความขัดแย้ง, จริยศาสตร์, คัมภีร์ภควัทคีตา

Abstract

This research has three objectives: 1) to study ethics in the Bhagavad Gita, 2) to study conflicts, and 3) to analyze methods for solving conflicts according to ethics in the Bhagavad Gita. It is a documentary research.

According to the study, it was found that Bhagavad Gita scripture means Song of the gods which is related to Lord Krishna and Arjuna. It is intended to cause the excitement to rise and fight according to their duties. Bhagavad Gita scriptures are part of the epic Mahabharata. In the part of Bhagavad Gita scripture, it is called Bhisham. It is India's most famous verse, and it has the greatest influence on the life of Indians as well. The Bhagavad Gita is a scripture containing important teachings on philosophy, religion and ethics. Ethics in the Bhagavad Gita include 1) ethical values, emphasizing the principles of access to God. In which three ways of reaching God are shown : the way of knowledge, way of action and the way of loyalty, 2) ethical judgment criteria Judging based on the practice of enlightenment or the attainment of moksha is of the essence. Any action that comes from God and it is the action with liberation as the goal, that karma is considered good karma. 3) for the ultimate purpose of life, the ultimate purpose of life in the Bhagavad Gita scriptures is moksha. It is the attainment of unity with God.

A conflict is a feeling or reaction of a person or a group of people whose opinions, values, and goals are not in the same way. Including the conflict that is a form of fighting for limited resources. Or it is the action of encroaching on or obstructing the other in order to achieve their goals. The type of conflict consists of conflicts within the person, interpersonal conflict, conflict between individuals and groups, conflict between groups or teams, conflict between organizations. The causes of a person's conflict consist of background conditions, perceptions, feelings, being in different environments, conflict different role expectations, prejudice.

Solving conflicts based on ethical values is a solution to conflicts according to three yoga principles. These three paths reflect a way to resolve conflicts on the issue of knowing who we are, what is the duty and who is the goal for? Resolving conflicts based on ethical judgment emphasize on the goals of the action. As for solving conflicts in the dimension of life, people must know to refrain from what is bad, and do what is good. In order not to create conflicts in the mind while creating good things in the mind.

Keywords: Conflicts, Ethics, the Bhagavad Gita

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ถ้าจะแบ่งสายธารแห่งความคิดทางปรัชญาในโลกนี้ออกเป็น 2 สายใหญ่เราก็จะได้สายธารแห่งความคิดทางปรัชญาของตะวันออกสายหนึ่งและสายธารแห่งความคิดทางปรัชญาของตะวันตกสายหนึ่ง สายธารปรัชญา 2 สายนี้ได้ไหลผ่านกาลเวลาแห่งประวัติศาสตร์มาแล้วเป็นเวลาหลายพันปี ได้มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์มาทุกยุคทุกสมัยจนกระทั่งปัจจุบันนี้ก็ยังคงหลงไหลอยู่ไม่ขาดสายและจะคงอยู่เป็นเช่นนี้ตลอดไปในอนาคต ตราบเท่าที่ยังคงมีมนุษย์อาศัยอยู่ในโลกนี้ สำหรับสายธารแห่งความคิดทางปรัชญาของตะวันออกนั้นอาจแบ่งออกเป็นสายย่อย 2 สายคือ สายธารแห่งปรัชญาอินเดียและสายธารแห่งปรัชญาจีน สายธารแห่งปรัชญาสายอินเดียนับว่าเป็นสายใหญ่ ซึ่งได้มีอิทธิพลต่อชีวิตของมนุษย์ในซีกโลกตะวันออกเป็นอย่างมาก ปรัชญาอินเดีย หมายถึงปรัชญาทุกสำนักหรือทุกระบบที่เกิดขึ้นในอินเดียหรือที่คิดสร้างสรรค์ขึ้นไว้โดยศาสนาหรือนักคิดที่เคยมีชีวิตอยู่หรือกำลังมีชีวิตอยู่ในอินเดีย เพราะฉะนั้น ปรัชญาอินเดียจึงไม่ได้หมายถึงเฉพาะปรัชญาฮินดู แต่หมายรวมถึงปรัชญาอื่นที่ไม่ใช่ปรัชญาฮินดูด้วย เช่น พุทธปรัชญา ปรัชญาเซน (สุนทร ธรรม รัชชี่, 2545 : 1-2) กล่าวได้ว่า ปรัชญาอินเดียแม้จะมีมากมายหลายสาขา แต่ก็อาจแบ่งได้ 2 ประเภทหรือ 2 กลุ่มคือ 1) กลุ่มอัสติกะ คือกลุ่มที่เชื่อในคัมภีร์พระเวท ประเภทนี้ก็มีปรัชญาสางขยะ โยคะ มีมางสา นยายะ ไวเศษิกะ และเวทานตะ ทั้งหมดนี้จะเชื่อความสมบูรณ์และความศักดิ์สิทธิ์ของคัมภีร์พระเวท แต่บางลัทธิก็ปฏิเสธว่ามีพระเจ้า

สร้างโลก ซึ่งก็มีลัทธิมีมางสา และสาขชยะ 2) นาสติกะ กลุ่มนี้ไม่เชื่อความสมบูรณ์และความศักดิ์สิทธิ์ของคัมภีร์พระเวท ทั้งไม่เชื่อว่ามิพระเจ้าสร้างโลก ประเภทนี้ก็มีพระพุทศศาสนา ศาสนาเซน และจารวาก (พื้น ดอกบัว, 2545 : 12-13) หากถือเอาตามการแบ่งประเภทของปรัชญาอินเดียออกเป็น 2 กลุ่มตามที่กล่าวมานี้ ปรัชญาภควัตคีตาก็จัดอยู่ในกลุ่มปรัชญาอาสติกะ

คัมภีร์ภควัตคีตา เป็นส่วนหนึ่งของมหากาพย์มหาภารตะ แต่งโดย ฤชีกฤษณไมทวปายน หรือฤชิวายาส แต่งราว 800-900 ปีก่อนคริสต์ศักราช เป็นมหากาพย์ที่ยาวที่สุดในโลกมีเนื้อหา ซับซ้อน เป็นเรื่องราวความขัดแย้งของพี่น้องสองตระกูลระหว่างตระกูลเการพและตระกูลปาณฑพ ซึ่งทั้งสองตระกูลต่างก็สืบเชื้อสายมาจากท้าวภรตแห่งกรุงหัสตินาปุระ จนบานปลายไปสู่มหาสงครามที่ทุ่งกุรุเกษตร ซึ่งมีพันธมิตรของแต่ละฝ่ายเข้าร่วมรบด้วยเป็นจำนวนมาก เปรียบดังเป็นการต่อสู้ระหว่าง ฝ่ายธรรมะ และฝ่าย อธรรม ความดี และความชั่ว ซึ่งในที่สุดแล้ว ฝ่ายปาณฑพก็เป็นผู้ชนะในสงครามครั้งนี้ มหาภารตะเกี่ยวข้องกับเทพปรณัม การสงครามและหลักปรัชญาของอินเดีย ทั้งนี้ยังมี เรื่องย่อย ๆ แทรกอยู่มากมาย เป็น คัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญของศาสนาฮินดูด้วย นอกจากนี้มหา-ภารตะนี้ยังสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ศาสนา การเมือง ศิลปะหลายแขนง ประวัติความเป็นมาของวงศ์ตระกูลต่าง ๆ ในเรื่อง และธรรมเนียมประเพณีการรบการสงครามของ อินเดียยุคโบราณด้วย ในคัมภีร์ภควัตคีตา กล่าวถึง อรชุนกษัตริย์แห่งราชวงศ์ปานทพ ผู้ทำสงครามกับทุโรยช แห่งราชวงศ์เการพ เพื่อแย่งชิงราชบัลลังก์แห่งนครหัสตินาปุระ ที่ทุโรยชยึดถือเอาไปโดยไม่ชอบ ธรรม อรชุนซึ่งเห็นฝ่ายตรงข้ามเป็น ญาติมิตรสนิทของตนทั้งสิ้น จึงเกิดความสลดใจและท้อถอยไม่อาจ ทำการรบได้ พระกฤษณะซึ่งทำหน้าที่สารดีจึงกล่าวคำสั่งสอนและปลุกปลอบใจให้อรชุนมีกำลังใจที่จะรบ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดความสับสนและความขัดแย้งภายในตัวตนของอรชุนซึ่งเกิดอาการวิบถ (Dilemma) หรืออาการกลืนไม่เข้าคายไม่ออกขึ้นในการตัดสินใจกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มนุษย์คน หนึ่ง อย่างอรชุนต้องเผชิญ อรชุนมีทางเลือกอยู่สองทางคือ หนึ่งการหันหลังให้แก่สงครามมหาภารตะ ยุทธ นี้ เนื่องจากการฆ่าคนถือ เป็นบาปเลวร้ายตามความเชื่อของสังคมที่สืบทอดกันมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การฆ่าพี่ น้องของตัวเองเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำเป็นอย่างยิ่ง (พระมหาวันดี กนทีวิโร, 2561 : 1)

จะเห็นได้ว่าคัมภีร์ภควัตคีตาสะท้อนให้เห็นภาพของความขัดแย้งภายในจิตใจของอรชุน ซึ่งเป็นตัวละครที่สำคัญของเรื่อง ความขัดแย้งในประเด็นเรื่องหน้าที่ที่รับผิดชอบและความขัดแย้งในประเด็น เรื่องความเป็นญาติสายสัมพันธ์กัน ความขัดแย้งในลักษณะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกนี้ ถือได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ที่มักจะเกิดขึ้นในสภาพชีวิตจริงของคนในสังคม เมื่อกกล่าวถึงความขัดแย้งแล้วจะเห็นได้ว่า หมายถึงสภาพอาการต่าง ๆ การเกลียดชัง การแข่งขันชิงดีกันระหว่างกลุ่ม ไม่ให้ความร่วมมือ สภาพ ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อฝ่ายหนึ่งมุ่งที่จะบรรลุความสำเร็จของเป้าหมาย โดยเอาชนะเหนือฝ่ายหนึ่ง (ธงชัย สันติวงษ์, 2537 : 248) ความขัดแย้งอาจเป็นสิ่งที่มิได้มีลักษณะร่วมกัน เป็นทั้งความขัดแย้งระหว่าง บุคคลระหว่างกลุ่มและความขัดแย้งภายในตัวเอง เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลประสบปัญหาในการตัดสินใจและเมื่อบุคคลสองฝ่ายสองกลุ่มหรือมากกว่ามีความเห็น ความเชื่อ ค่านิยม ข้อมูลข่าวสาร

และผลประโยชน์ไม่สอดคล้องกัน (เอกชัย กี่สุขพันธ์, 2538 : 165-166) ความขัดแย้ง เป็นสภาพการณ์หรือสถานการณ์ที่เป็นความแตกต่างที่บุคคล 2 คน หรือมากกว่า แสดงพฤติกรรมเปิดเผยออกมาอย่างแตกต่างกัน สภาพการณ์เหล่านี้คือ ความขัดแย้ง ซึ่งอาจเกิดจากมีการรับรู้ในเป้าหมายที่แตกต่างกัน มีความเข้าใจผิดหรือไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ มีความต้องการที่แตกต่างหรือแย้งซึ่งในสิ่งเดียวกัน หรือต้องการความเท่าเทียมกันทั้งด้านวัตถุประสงค์และคุณค่าเกิดความรู้สึกต้องการเอาชนะหรือทำให้ฝ่ายตรงข้ามไม่พึงพอใจ สูญเสีย หรือถูกกดดันหรือเกิดความต้องการที่เหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง สถานการณ์เหล่านี้จะทำให้เกิดความ ตึงเครียดเพราะความไม่เห็นด้วยหรือไม่ตกลงด้วย และมีแนวโน้มทำให้แต่ละฝ่ายมีทิศทางที่ตรงข้าม บทสรุปของความขัดแย้งก็จะกลายเป็นแบ่งฝักแบ่งฝ่ายเป็นหน่วยย่อยของสังคมที่ไม่ขึ้นตรงต่อกลุ่ม ใหญ่ทั้งในแง่ของความคิดและการปฏิบัติส่งผลกระทบต่อสันติสุขของสังคม (รัฐพล เย็นใจมา สุระพล สุยะพรหม ประสิทธิ์ พุทธศาสน์ศรัทธา, 2561 : 224) ความขัดแย้งเมื่อเกิดขึ้นแล้ว ย่อมส่งผลกระทบต่อความคิดและการตัดสินใจของมนุษย์ที่จะทำหรือไม่ทำ ผลเสียของความขัดแย้งคือไม่ก่อให้เกิดความสงบสุข ตั้งแต่ระดับจิตใจ ขยายไปจนถึงระดับสังคม หากไม่มีการแก้ไข ก็จะกลายเป็นสิ่งที่ขัดแย้งขัดข้องของคนในการดำเนินชีวิต

ปรัชญาภควัทคีตา เป็นส่วนหนึ่งของมหากาพย์ภารตะ ตอนภิชมบรรพเป็นบทร้อยกรองที่มีชื่อเสียงมากที่สุดของอินเดีย ซึ่งมีอิทธิพลต่อชีวิตชาวอินเดียมากที่สุด ภควัทคีตาเกิดขึ้นเมื่อไร ไม่อาจกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนได้ บางท่านกล่าวว่า ประมาณ 200 ปีก่อนคริสตกาล ภควัทคีตาถือว่าเป็นหัวใจของปรัชญาที่ชาวฮินดูนับถือมาก เพราะชาวฮินดูเชื่อว่าภควัทคีตาเป็นเนื้อแท้ของพระเวท เป็นคัมภีร์ที่มีคำสอนที่สำคัญประกอบด้วยปรัชญา ศาสนาและจริยศาสตร์ แต่ชาวฮินดูไม่ยอมรับคัมภีร์ภควัทคีตาว่าเป็น “ศรุตี” เหมือนคัมภีร์พระเวทและอุปนิษิต แต่ถือว่าเป็น “สมฤติ” คือเรื่องที่เป็นประเพณีที่นับถือสืบต่อกันมา แนวความคิดของภควัทคีตาเน้นในเรื่องกรรม (การกระทำ) ซึ่งตั้งอยู่บนฐานหรือความรู้ และสนับสนุนด้วยความภักดีต่อพระเจ้าสูงสุด (ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, 2536 : 53) กล่าวเฉพาะหลักจริยศาสตร์ที่ปรากฏในคัมภีร์ภควัทคีตา ศรีฤษณะได้สอนจริยศาสตร์ไว้ 2 เรื่องด้วยกันคือ การปฏิบัติหน้าที่ ความจงรักภักดี บุคคลมีหน้าที่อันใดต้องปฏิบัติตามหน้าที่นั้น ๆ เพื่อขจัดเหล่าอธรรมนำสันติสุขมาสู่สังคมมนุษย์ การปฏิบัติหน้าที่ไม่เชื่อว่าการทำบาป ส่วนในเรื่องความภักดี ศรีฤษณะสอนให้มอบดวงใจไว้กับพระเจ้า (พระมหาไพรัช ธรรมทีโป, 2541 : 57)

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยต้องการจะศึกษาวิธีแก้ปัญหาความขัดแย้งตามแนวทางจริยศาสตร์ในคัมภีร์ภควัทคีตา โดยศึกษาในประเด็นหลักจริยศาสตร์ในคัมภีร์ภควัทคีตาที่สามารถนำมาแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาจริยศาสตร์ในคัมภีร์ภควัทคีตา
- 2) เพื่อศึกษาปัญหาความขัดแย้ง

3) เพื่อวิเคราะห์วิธีแก้ปัญหาคำขัดแย้งตามแนวทางจริยศาสตร์ในคัมภีร์ภควัทคีตา

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร ศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์ภควัทคีตา โดยมีประเด็นสำคัญในการศึกษาคือ ศึกษาหลักจริยศาสตร์ในคัมภีร์ภควัทคีตาเพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาคำขัดแย้ง ใช้หนังสือศรีมัทภควัทคีตา ซึ่งรจนาเป็นภาษาสันสกฤตโดย กฤษณโศภิตาภวณาส ศาสตราจารย์ ร.ต.ท. แสง มนวิฑูร แปลสู่ภาคภาษาไทย จำนวน ๓ ท่อประเสริฐ ถอดภาคสันสกฤตออกจากอักษรเทวนาครี

ปัญหาที่ต้องการทราบ

- 1) จริยศาสตร์ในคัมภีร์ภควัทคีตาเป็นอย่างไร
- 2) ปัญหาคำขัดแย้งเป็นอย่างไร
- 3) สามารถวิเคราะห์วิธีแก้ปัญหาคำขัดแย้งตามแนวทางจริยศาสตร์ในคัมภีร์ภควัทคีตาได้อย่างไร

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1) จริยศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความประพฤติที่เป็นปกตินิสัยของมนุษย์ เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญา ศึกษาปัญหาที่ว่าด้วยความดีสูงสุดของมนุษย์ เกณฑ์ในการตัดสินความประพฤติของมนุษย์ว่าอะไรดี ชั่ว ถูก ผิด เหมาะสม ไม่เหมาะสม

2) คำขัดแย้ง คือสภาพการณ์ที่มนุษย์อยู่ในภาวะที่ไม่สามารถจะตัดสินใจเลือกได้ มีลักษณะกลืนไม่เข้าคลายไม่ออก เป็นความขัดแย้งภายในตนเองและเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม

3) คัมภีร์ภควัทคีตา หมายถึงคัมภีร์ศาสนาฮินดูที่จัดอยู่ในสัมฤติ อยู่ในส่วนหนึ่งของมหาภารตะ ปรากรภูอยู่ในภิมบรพซึ่งเป็นบรพที่ 6 กล่าวถึงเรื่องราวการรบระหว่างพี่น้อง 2 ตระกูลคือปาณฑพกับเคารพที่ทุ่งกุรุเกษตร

ประโยชน์ที่จะได้รับ

- 1) ได้ทราบจริยศาสตร์ในคัมภีร์ภควัทคีตา
- 2) ได้ทราบปัญหาคำขัดแย้ง
- 3) สามารถวิเคราะห์วิธีแก้ปัญหาคำขัดแย้งตามแนวทางจริยศาสตร์ในคัมภีร์ภควัทคีตา

ผลการวิจัย

1) เพื่อศึกษาจริยศาสตร์ในคัมภีร์ภควัทคีตา ผลการศึกษาพบว่า วิชาจริยศาสตร์เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญา มีขอบเขตการศึกษาในประเด็นว่าอุดมคติของชีวิตมนุษย์เป็นอย่างไร อะไรคือสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ อะไรคือสิ่งที่ถูก อะไรคือสิ่งที่ผิด อะไรคือเกณฑ์ในการตัดสินว่าถูก ผิด นอกจากนี้ยังศึกษาเรื่องคุณค่าทางศีลธรรมด้วย จริยศาสตร์ คือวิชาที่ว่าด้วยเรื่องความ ประพฤติ ศึกษาถึงปัญหา คุณค่าความ

ประพตติ กฏเกณฑ์ แห่งความประพตติ หลักแห่งความดี ความถูกต้อง ความยุติธรรม คุณค่าของ จริยธรรม และหลักในการแสวงหาความดี เป็นต้น วิชาจริยศาสตร์ เป็นวิชาที่กล่าวถึงแนวทางอันพึง ประพตตินี้ แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทคือ ความประพตติ พดติกรรม มโนธรรม คัมภีร์ภควทศิตามี ความหมายว่า บทเพลงของพระเจ้า ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับพระภคชณะและอรชุน มีจุดประสงค์เพื่อให้ เกิดความฮึกเหิมลุกขึ้นต่อสู้ตามหน้าที่ คัมภีร์ภควทศิตาเป็นส่วนหนึ่งของมหากาพย์มหาภารตะ ตอนที่ เป็นคัมภีร์ภควทศิตาเรียกว่าภิชมบรรพ เป็นคัมภีร์ที่เป็นบทร้อยกรองที่มีชื่อเสียงที่สุดของอินเดีย และมีอิทธิพลต่อชีวิตของชาวอินเดียมากที่สุดด้วย ภควทศิตาเป็นคัมภีร์ที่มีคำสอนสำคัญเกี่ยวกับปรัชญา ศาสนา และจริยศาสตร์ คัมภีร์นี้เป็นแบบ “สมฤติ” หรือเรื่องที่เป็นประเพณีนำสืบต่อกันมา ความคิด ทางปรัชญาของภควทศิตาเน้นหนักเรื่องกรรมหรือการกระทำซึ่งตั้งอยู่บนความรู้และสนับสนุนด้วย ความภักดีที่มีต่อพระเจ้าสูงสุด คัมภีร์ภควทศิตาเป็นส่วนหนึ่งของมหากาพย์ภารตะอยู่ในบรรพ 6 เป็น ชื่อคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ของศาสนา พราหมณ์-ฮินดู โดยเฉพาะสำหรับนิกายไวษณพหรือผู้ที่ยกย่องพระวิษณุ (พระนารายณ์) เป็นพระเจ้าสูงสุด การแต่งมีลักษณะเป็นบทร้อยแก้ว มหากาพย์ ภารตะ เป็นหนึ่งใน สองของมหากาพย์ที่ยิ่งใหญ่ของอินเดีย เริ่มตั้งแต่หลายร้อย ปีก่อนพุทธกาล รจนาโดยฤชภคชณะไท วปายนะ วยาสคัมภีร์ ภควทศิตากล่าวโดยสังเขปว่าเป็นการบันทึกประวัติศาสตร์การทำสงครามของ กษัตริย์สองราชวงศ์ ฝ่ายปาณฑพที่มีแม่ทัพคืออรชุนกับเการพ ที่เป็นพี่น้องร่วมสายโลหิตด้วยกันเอง ทั้งสองตระกูลสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษคนเดียวกัน คือท้าวภรต จุดประสงค์การทำสงครามเพื่อชิง ราชสมบัติ หรือกล่าวได้ว่าเป็นการทำสงครามระหว่างฝ่ายธรรมกับอธรรม ณ ทุงรบกฤษเษตร ปัจจุบัน อยู่ใกล้ ๆ กับกรุงเดลี เนื้อหาของภควทศิตาแบ่งออกเป็น 18 อธิยายะ แต่ละอธิยายะประกอบด้วย โศลก ซึ่งพรรณานาเนื้อหา มากน้อยแตกต่างกัน เนื้อเรื่องเกี่ยวข้องกับบทสนทนาระหว่างพระภคชณะ และท้าวอรชุนแห่งราชวงศ์ปาณฑพ พระภคชณะถือเป็นพระอิศวรอวตารลงมาเป็นพลซ้บรตศึกให้กับท้าว อรชุน ขณะออกรบที่ทุงกฤษเษตรคัมภีร์นี้เป็นวรรณกรรมทางศาสนาที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของอินเดียโบราณ มีคุณค่าทางศาสนา ทางประวัติศาสตร์ ด้านวัฒนธรรม และจริยศาสตร์

จริยศาสตร์ในคัมภีร์ภควทศิตาประกอบด้วย 1) ค่าจริยธรรมในคัมภีร์ภควทศิตา เน้นหลักปฏิบัติที่ เกี่ยวกับการเข้าถึงพรหมัน โดยมีการแสดงทางเข้าถึงพระเจ้าไว้ 3 ทางคือ ชญานโยคะ ทางแห่งความรู้ กรรมโยคะ ทางแห่งการกระทำ และภักดีโยคะ ทางแห่งความภักดี ชญานโยคะเป็นพื้นฐานหรือเป็นบ่อ เกิดแห่งกรรมโยคะและภักดีโยคะ กล่าวคือเพราะรู้จึงเกิดการปฏิบัติ เพราะรู้จึงเกิดความภักดี เพราะ ฉะนั้นสาระสำคัญของปรัชญาภควทศิตา ก็คือกรรมหรือการกระทำซึ่งตั้งอยู่บนความรู้และสนับสนุน ด้วยความภักดี การประกอบด้วยคุณธรรมของคนดี หลีกเว้นสิ่งที่จะเป็นคุณสมบัติของคนชั่ว มีความ ภักดีต่อองค์พระเจ้าสูงสุด ปฏิบัติตามทางที่จะนำไปสู่โมกษะด้วยการตระหนักในหน้าที่ 2) เกณฑ์ตัดสิน จริยธรรม ตัดสินโดยยึดเอาการปฏิบัติเพื่อรู้แจ้งพรหมันหรือการบรรลุโมกษะเป็นสิ่งสำคัญ การกระทำใด ที่มาแต่พรหมันและเป็นการปฏิบัติโดยมีความหลุดพ้นเป็นเป้าหมาย กรรมนั้นจัดว่าเป็นกรรมดี ในขณะที่ การกระทำที่ตรงกันข้ามจากที่กล่าวมานี้ ก็ถือว่าเป็นความชั่ว เกณฑ์การตัดสินหลักจริยธรรมในคัมภีร์

ภควัทคีตา ที่มุ่งสอนให้บุคคลรู้จักการกระทำกรรมตามหน้าที่ตามวาระด้วยความเสียสละ ปราศจากความหวังผลใด ๆ โดยต้องทำด้วยความศรัทธา เพราะศรัทธาเป็นสิ่งจำเป็นในการแสดงเจตนาเพื่อบูชาพรหมนั้นอย่างยิ่ง ฉะนั้น เกณฑ์ตัดสินความดีในที่นี้ก็คือการกระทำหน้าที่ตามวาระด้วยความเสียสละ เพื่อสังคมอุทิศผลเพื่อบูชาพรหม แต่ถ้ามินัยตรงกันข้าม คือเป็นการกระทำที่เห็นแก่ตัว การกระทำนั้นก็จัดว่าเป็นความชั่วไป 3) จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตในคัมภีร์ภควัทคีตาก็คือโมกษะ การบรรลุความเป็นหนึ่งเดียวกับพรหมนั้น

2) เพื่อศึกษาเรื่องความขัดแย้ง ผลการศึกษาพบว่า ความขัดแย้ง เป็นความรู้สึกรู้หรือปฏิกิริยาของบุคคล หรือกลุ่มคน ที่มีความคิดเห็น ค่านิยม และเป้าหมายไม่เป็นไปในทางเดียวกัน รวมไปถึงความขัดแย้งที่เป็นรูปแบบของการต่อสู้เพื่อทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด หรือการที่ฝ่ายหนึ่งรุกล้ำหรือขัดขวางการกระทำอีกฝ่ายเพื่อให้เป้าหมายของตนบรรลุผล ซึ่งความขัดแย้ง ดังกล่าวอาจจะสะท้อนออกมาในรูปแบบของความไม่รุนแรง หรือรุนแรงก็ได้ อย่างไรก็ตามจากความหมายของความขัดแย้งดังที่ได้นำเสนอแล้ว ในเบื้องต้นนั้น ผู้วิจัยมองว่า อาจจะสามารถสรุปออกเป็น 2 ความหมายหลัก กล่าวคือ ความหมายในแง่บวก และความหมายในแง่ลบ ก) ความหมายของความขัดแย้งในแง่บวก หมายถึง ความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดในเชิงสร้างสรรค์ และก่อให้เกิดผลดีต่อตัวเององค์กร และสังคมทั้งในแง่ของทัศนคติ และพฤติกรรม ในบางคราว เมื่อเกิดความขัดแย้งแล้ว ก็สามารถที่จะหาทางออกในเชิงสมานฉันท์ ข) ความหมายของความขัดแย้งในแง่ลบ หมายถึง ความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดผลเสีย และบรรยากาศที่ไม่ดีต่อตัวเอง องค์กร และสังคม อันเป็นการสะท้อนรูปลักษณะของความขัดแย้งออกมาในมิติของความรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นการด่า การทะเลาะวิวาท ทำร้ายร่างกาย และทำสงครามประหัตประหารซึ่งกันและกัน ความหมายของความขัดแย้งในแง่ของธรรมสามารถรวบรวมและวิเคราะห์ความหมายได้หลายนัย ได้แก่ การบาดหมาง การทะเลาะ การแก่งแย่ง การวิวาท การมุ่งร้ายกัน และการถกเถียงกัน ซึ่งชุดของความหมายที่มีหลายนัยดังกล่าวข้างต้นจัดได้ว่า เป็นความขัดแย้งในมิติของพระพุทธศาสนา และเมื่อนำมาเทียบเคียงกับความหมายของความขัดแย้งทั่วไปแล้ว จะพบว่าความขัดแย้งในความหมายของพระพุทธศาสนามีนัยที่กว้างขวางกว่ากันเพราะว่ากรอบความขัดแย้งในพระพุทธศาสนานั้นกินความตั้งแต่ความขัดแย้งภายในและภายนอกในทุก ๆ มิติ

แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง เกิดจากการศึกษาพฤติกรรมความขัดแย้งของนักจิตวิทยา รวมถึงข้อเขียนทางด้านวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ เน้นไปที่ปัญหาความขัดแย้ง จากจุดเน้นดังกล่าว ก่อให้เกิดแนวความคิดเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้ง จำแนกออกเป็น 3 กลุ่มคือ แนวคิดสมัยดั้งเดิม (Traditional View) แนวคิดด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation View) และแนวคิดสมัยใหม่ (Contemporary View) มุมมองแรก เชื่อว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทุกคนจะพยายามหลีกเลี่ยง ซึ่งให้เห็นว่าความขัดแย้งมีแต่จะพ่ายแพ้ผลการดำเนินงานขององค์กร เป็นแนวคิดสมัยดั้งเดิม แต่เมื่อเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ได้เจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น ประกอบกับการที่รัฐบาลได้หันมาให้ความสนใจในความเป็นอยู่ของคนงาน ออกกฎหมายที่เอื้ออำนวยต่อคนงานมากขึ้น ผู้บริหารจึงมีความเชื่อว่า ความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติที่

เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และหลีกเลี่ยงไม่ได้ภายในทุกองค์การ และไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นสิ่งที่ไม่ดีเสมอไป ความขัดแย้งบางอย่างจะมีศักยภาพที่จะเป็นบวก ต่อการเสริมสร้างผลการดำเนินงานภายในองค์การได้ แนวความคิดในระยะหลัง ๆ จึงได้มีการเสนอแนะว่า ความขัดแย้งไม่เพียงแต่จะเป็นพลังทางบวกต่อการเสริมสร้างการดำเนินงานภายในองค์การเท่านั้น แต่ความขัดแย้งบางอย่างจำเป็นต้ององค์การ เพื่อการดำเนิน ระดับความขัดแย้ง แบ่งออกเป็นความขัดแย้งภายในบุคคล ความขัดแย้งระหว่างบุคคล ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม ความขัดแย้งระหว่างองค์การ ประเภทของความขัดแย้ง ประกอบด้วย ความขัดแย้งภายในตัวบุคคล ความขัดแย้งระหว่างบุคคล ความขัดแย้งระหว่างปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มหรือทีม ความขัดแย้งระหว่างองค์การ

สาเหตุแห่งความขัดแย้งของบุคคลประกอบด้วยสภาพที่เป็นภูมิหลัง แบบฉบับ การรับรู้ ความรู้สึก การตกอยู่ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน การมีผลประโยชน์ขัดกัน การมีความคาดหวังในบทบาทต่าง กัน การมีอคติ ส่วนสาเหตุของความขัดแย้งตามหลักพระพุทธศาสนาประกอบด้วยอภิสถา 3 และหลัก ปัญจธรรมคือตัณหา มานะ ทิฏฐิ เทคนิควิธีในการจัดการความขัดแย้งตามทัศนะโดยทั่วไปคือ การหลีกเลี่ยงหรือหนีปัญหา การเจรจาต่อรอง การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การฟ้องร้อง การเผชิญหน้า การประท้วงอย่างสันติ การใช้กำลังบังคับ เทคนิคการจัดการความขัดแย้งตามหลักพระพุทธศาสนา โดยการประยุกต์หลักธรรมมาเป็นหลักในการแก้ความขัดแย้ง คือหลักธรรมเรื่องอริยมรรคมีองค์ 8 หลัก สาราณียธรรม 6

3) เพื่อวิเคราะห์วิธีแก้ปัญหาความขัดแย้งตามแนวทางจริยศาสตร์ในคัมภีร์ภควัทคีตา ผลการศึกษา พบว่า หลักจริยศาสตร์ในคัมภีร์ภควัทคีตา กล่าวถึงประเด็นค่าทางจริยธรรมที่แสดงออกถึงหลักการ วิธีการในการเข้าถึงโมกษะ อันประกอบด้วยทางแห่งความรู้ ทางแห่งการกระทำ และทางแห่งความ ภาวดี เมื่อกล่าวถึงสภาพความขัดแย้งของบุคคลแล้ว จะเห็นว่าสะท้อนออกมาในลักษณะความขัดแย้ง ระหว่างเป้าหมายกับวิธีการ ความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดการละเมิดจริยธรรม ความขัดแย้งที่นำไปสู่ความ สูญเสียสัมพันธภาพระหว่างบุคคล รวมถึงความขัดแย้งที่ส่งผลต่อความไม่สบายใจในการดำเนินชีวิต การแก้ปัญหาความขัดแย้งตามหลักค่าทางจริยธรรมเป็นการการแก้ปัญหาความขัดแย้งตามหลักโยคะ 3 ประการคือ ทางแห่งความรู้ ทางแห่งการกระทำ และทางแห่งความภาวดี ทั้ง 3 ทางนี้ สะท้อนให้ เห็นแนวทางในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในประเด็นว่าเรารู้ว่าเราคือใคร มีหน้าที่อะไร และเป้าหมายคือ เพื่อใคร การแก้ปัญหาความขัดแย้งตามเกณฑ์การตัดสินจริยธรรม เน้นที่เป้าหมายของการกระทำเป็น สำคัญ ส่วนการแก้ปัญหาความขัดแย้งในมิติของการดำเนินชีวิต บุคคลจะต้องรู้จักงดเว้นสิ่งที่ไม่ดีงาม และปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งในจิตใจ พร้อม ๆ กับการเสริมสร้างสิ่งที่ดีงามให้ เกิดขึ้นในจิตใจ

ข้อเสนอแนะ

วิจัยเรื่องนี้ศึกษาวิเคราะห์วิธีแก้ปัญหาความขัดแย้งตามแนวทางจริยศาสตร์ในคัมภีร์ภควัทคีตา ศึกษา

ในประเด็นวิธีการแก้ปัญหา โดยศึกษาจากหลักจริยศาสตร์ในคัมภีร์ภควัทคีตา นอกเหนือจากประเด็นที่ได้ศึกษาวิจัยมาแล้ว ยังมีประเด็นต่าง ๆ ที่สามารถศึกษาวิจัยเพิ่มเติมได้อีก ดังต่อไปนี้

- 1) ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องพระเจ้าสูงสุดในคัมภีร์ภควัทคีตา
- 2) ศึกษาวิเคราะห์เรื่องโยคะ 3 ในฐานะเป็นเครื่องมือปฏิบัติเพื่อบรรลุโมกษะในคัมภีร์ภควัทคีตา
- 3) ศึกษาวิเคราะห์เรื่องการทำหน้าที่ในคัมภีร์ภควัทคีตา
- 4) ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องพระเจ้าสูงสุดในคัมภีร์ภควัทคีตากับคัมภีร์อุปนิษัท
- 5) ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องกรรมในคัมภีร์ภควัทคีตา
- 6) รูปแบบคำประพันธ์ในคัมภีร์ภควัทคีตา

รายการอ้างอิง

ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. (2535). *ปรัชญาอินเดีย*. กรุงเทพมหานคร : อินเดียนส์โตว์.

ธงชัย สันติวงษ์. (2537). *องค์การและการบริหาร*. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.

พระมหาไพรีขันธ์ ธรรมทีโป และคณะ.(2541). *ปรัชญาเบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาวินดี กนตวีโร (ปะวะเส). (2561). “การศึกษาวิเคราะห์อภิปรัชญาในคัมภีร์ภควัทคีตา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.

พิน ดอกบัว. (2545). *ปวงปรัชญาอินเดีย*. กรุงเทพมหานคร : ศยาม.

รัฐพล เย็นใจมา สุระพล สุยะพรหม ประสิทธิ์ พุทธศาสน์ศรัทธา. (2561). “ความขัดแย้งในสังคม : ทฤษฎีและแนวทางแก้ไข”. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน 2561).

สุนทร ณ รัชชี. (2545). *ปรัชญาอินเดีย ประวัติและลัทธิ*. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.